

LE SACRE DU PRINTEMPS

“Een oprechte, welgemeende en kameraadschappelijke groet aan het uitstekende Orkest van het N.I.R.” Dat schreef de Russische componist Igor Stravinsky in mei 1952 in het Gulden Boek van het Groot Symfonie-Orkest van het NIR – de illustere voorganger van Brussels Philharmonic – nadat hij het gedirigeerd had tijdens een huldeconcert ter ere van zijn zeventigste verjaardag.

Stravinsky kwam maar al te graag naar Brussel, waar zijn werken vaak meer succes oogstten dan in Parijs. Het Belgische publiek stond bekend om zijn respectvolle houding en bleek minder sceptisch. De culturele elite in Brussel werd dan ook steeds grondig geïnformeerd over de laatste ontwikkelingen in de Europese muziek, mede dankzij de programmatie en publicaties van musicoloog en directeur van de Vlaamse Muziekdienst Paul Collaer. Daarnaast stond het Groot Symfonie-Orkest van het NIR onder leiding van chef-dirigent Franz André bekend als één van de beste en meest flexibele orkesten. Naast Stravinsky onderhielden ook Milhaud, Prokofiev en Bartok nauwe contacten met het ensemble, dat al snel uitgroeide tot een internationaal platform voor de creatie van moderne muziek.

Vooraf met Stravinsky had het orkest een speciale band. Tot vandaag is hij de meest uitgevoerde componist, en zijn drie bekende balletten *L’oiseau de feu*, *Pétrouchka* en *Le Sacre* behoren sinds de oprichting tot het standaardrepertoire. Bovendien bracht het Groot Symfonie-Orkest in 1939 de wereldpremière van zijn cantate *Le roi des étoiles*, een compositie uit 1912.* Ravel trachtte die eerder in Parijs te laten uitvoeren, maar vond geen orkest – de compositie bleek te moeilijk.

Brussels Philharmonic is altijd synoniem gebleven voor het uitvoeren van nieuwe symfonische muziek. Chef-dirigent Stéphane Denève zet die traditie verder met het Centre for Future Orchestral Repertoire (CffOR), een digitaal platform dat de symfonische muziek vanaf 2000 verzamelt en op een interactieve manier ontsluit naar een breed publiek.

Deze keer staat het gloednieuwe *Vioolconcerto* van de Franse componist Guillaume Connesson op het programma.

Schandaalsucces

Meer dan 100 jaar oud is Stravinsky’s *Le sacre du printemps* intussen – een meesterwerk dat de muziekgeschiedenis voorgoed veranderde. Waar de onvoorspelbare, ritmische muziek en de onstuimige balletscènes in 1913 nog een schokgolf van afschuw door het Parijse publiek joegen, zorgt *Le Sacre* vandaag voor een onvergetelijke muzikale ervaring – zowel op het podium als in de zaal.

Muziek zat Igor Stravinsky (1882-1971) in het bloed. Zijn vader was een talentvolle operazanger en introduceerde zijn zoon al op jonge leeftijd in de Russische operatraditie. Een muzikale loopbaan leek vanzelfsprekend, maar de oude Stravinsky had andere plannen. Onder lichte dwang en met

behoorlijk wat tegenzin ruilde Igor zijn muzikale ambities in voor een rechtenopleiding. Aan de universiteit kwam hij in contact met Nikolai Rimsky-Korsakov, die hem inwijdde in de instrumentatieleer. Harmonie en contrapunt bracht de jonge musicus zichzelf bij. Wanneer Sergei Diaghilev, directeur van het populaire Les Ballets Russes, hem kort daarna uitnodigde in Parijs, betekende dit Stravinsky's definitieve doorbraak als componist. Het was de start van een jarenlange intense samenwerking, met successen als L'Oiseau de Feu (1910) en Petrouchka (1911).

De verwachtingen waren dan ook hoog gespannen bij de aankondiging van Le Sacre du Printemps (1912-1913), een productie van Diaghilev in een choreografie van de rijzende ster Vaslav Nijinsky. Het stuk is een ode aan de lente, zij het op een weinig alledaagse manier uitgebeeld. De verwelkoming van het jaargetijde krijgt verhaal in een heidens oerritueel waarin druiden een dansende maagd aan de goden offeren. Maar wat niemand kon vermoeden, gebeurde: de première in het Parijse Théâtre des Champs-Élysées op 29 mei 1913 onder leiding van Pierre Monteux werd een flop. Het barbaarse thema, de woeste encensering en de onconventionele choreografie strookten niet met de traditionele opvattingen van het Parijse publiek.

Ook de muziek bleek moeilijk te verteren. Om het primitieve thema kracht bij te zetten en de Russische identiteit van het onderwerp te benadrukken, putte Stravinsky uit typische overgeleverde melodieën en ritmes. Toch klinkt de muziek allesbehalve traditioneel: Le Sacre du Printemps opent niet met de gebruikelijke strijkers, maar zet in met de blazers. De fagot neemt de overwegend dissonante solopartij voor zijn rekening en overstijgt daarbij zijn gebruikelijke register – waardoor het bijna onherkenbaar wordt. Daarop neemt een grillige ritmische sectie het woord met luide, pulserende en dissonante akkoorden en onregelmatige accenten. Naarmate de compositie vordert, wordt het ritme agressiever en onregelmatiger.

Het publiek was niet klaar voor deze progressieve ideeën. Al bij de openingsmelodie van het werk begon het volk luid te jowen. De sfeer werd almaar grimmiger. Er ontstonden luide discussies en zelfs vechtpartijen tussen aanhangers en tegenstanders. In een poging om het publiek te kalmeren, schakelde Diaghilev de zaallichten voortdurend aan en uit. Nijinsky moest door het helse lawaai zijn dansers zelfs van op een stoel leiden. Enkel Monteux dirigeerde het orkest halsstarrig verder. Stravinsky verliet furieus de zaal nog voor de politie de vertoning beëindigde. Ondanks het tumult groeide Le sacre du printemps uit tot een onmiskenbaar succes (de scandale) en werd de compositie een icoon van de 20ste-eeuwse avant-garde.

Harmonie der sferen

In dezelfde periode als het ontstaan van Le Sacre schreef Stravinsky de cantate Zvezdoliki (1911-1912) voor mannenkoor en orkest, beter bekend onder de naam Le roi des étoiles (Zvezdoliki betekent letterlijk 'hij met een gezicht als een ster'). Stravinsky gebruikte de Russische tekst van Konstantin Balmont, waarvan de klanken hem meer interesseerden dan de inhoud.

Na de publicatie ervan in 1913 raakte het werk jarenlang in de vergetelheid – door het bitonale karakter en de grote omvang van het orkest werd het als 'onuitvoerbaar' bestempeld. 25 jaar later diepte Collaer het werk op en liet het uitvoeren door de koren en het Groot Symfonie-orkest van de

NIR onder leiding van Franz André. Stravinsky zelf woonde de wereldpremière niet bij – hij zou het werk pas in 1949 voor het eerst live horen in New York.

Voor Debussy, aan wie Stravinsky *Le roi des étoiles* opdroeg, klonk de kleurrijke muziek “buitengewoon, als de harmonie der eeuwige sferen waarover Plato het heeft”. Eenzelfde vergelijking tussen muziek en de beweging van hemellichamen is het onderwerp van Ralph Vaughan Williams’ *Serenade to Music*. In 1938 zette de Britse componist enkele beroemde verzen uit Shakespeares *The Merchant of Venice* op muziek. De oorspronkelijke compositie bleek al snel bijna even onuitvoerbaar als Stravinsky’s *Le roi des étoiles* – gelukkig zag Vaughan Williams (1872-1958) zelf in dat de combinatie van een symfonisch orkest en 16 vocale solisten niet vanzelfsprekend was. Hij herschreef de compositie voor orkest, koor en vier vocale solisten, en maakte later ook nog een versie voor solo viool en orkest.

Een nieuwe lente, een nieuw geluid

Tijdens zijn concerten combineert chef-dirigent Stéphane Denève stevast het grote repertoire uit de vorige eeuwen met 21ste-eeuwse werken. Ook hij staat – net als Franz André destijds – nauw in contact met de componisten van deze tijd. Zijn eerste ontmoeting met de Franse componist Guillaume Connesson (1970) dateert uit 2000, toen hij in Washington diens orkestwerk *Supernova* uitvoerde – het begin van een lange en hechte samenwerking. Ook Brussels Philharmonic maakte intussen kennis met de jonge componist: in 2016 bracht het bij Deutsche Grammophon een cd uit met Connessons concerto voor fluit en orkest *Pour Sortir au Jour*. Deze keer verzorgt het orkest de wereldcreatie van zijn *Concerto pour violon*, geschreven voor en uitgevoerd door de befaamde violist Renaud Capuçon.

Toelichting door Aurélie Walschaert & Kathleen Snyers (Le Sacre)

**(Bron: Kristin Van den Buys, Katia Segers, Het orkest. Van het radio-orkest tot Brussels Philharmonic in Flagey. Uitgeverij Lannoo.)*

Brussels Philharmonic is een instelling van de Vlaamse Gemeenschap.

- www.brusselsphilharmonic.be
- facebook.com/brusselsphilharmonic
- twitter.com/brusselsphil
- youtube.com/brusselsphilharmonic
- [@brusselsphilharmonic](https://instagram.com/brusselsphilharmonic)